

Musical regionalistics, as a comparatively young branch of Ukrainian musicology, dwells at the stage of forming scientific and practical context. Historically, being built up in the 1960-ies within historical musicology at the beginning of the XXI century it became a complex direction of researches not only of the musical culture of major cities, such as Kyiv, Kharkov, Lviv, Odessa, but also of small towns and villages of Ukraine, as "cultural socio-locuses" in which there exist artistic forms of creative activities of their inhabitants belonging to both professionals and amateurs: composers, singers, musical instrument players, choir, orchestra, dancing groups of educational and cultural establishments. The term belongs to the researcher V.Kuzyk, who for the first time adapts the theory of cultural localization on the national Ukrainian ground from the position of historical and political statehood.

A considerable part of regional problems is the study of musical local lore, in the field of whose investigation lies finding and working out of local musical lore material (archives, mass media, publicism, private documents of cultural workers); interaction of the material-natural (architectural edifices, the landscape of the town) and spiritual and cultural (art traditions in a historical aspect, polyethnic structure of the population, renditorial and composer activities) factors in the musical surroundings of the town, as well as forms of participation of its citizens in local designs and arrangements (urban, regional, national, international competitions and festivals, fairs, concerts, calendar and folk ritual festivities).

In such a way a revival of culture and arts connections of generations is exercised, whose natural evolution had been broken by the pre-programmed policy of the totalitarian epoch.

In the categorial and conceptual sphere of music folklore the term "musical surroundings" is being widely spread. It is a totality of all the musical aspects of the culture of a town (village, region), which is formed due to the activities of professional and amateur musicians, representatives of the academic and folk musical culture. Understanding (comprehension) of its essence is conducive to the cognition of social experience of nations, historical and cultural memory of ethno-communities, gives an opportunity to find out local-regional peculiarities of musical life of certain socio-locuses. Symptoms of its formation and development are historical continuity in preservation of musical values; the dynamics of music movement in the dialectics of traditions and innovating; reproductive and creative activities of citizens directed on creating and dissemination of music aesthetic values; existence of establishments of culture and education as places of materialization by subjects of musical creative activity (renditorial and composer's). An essential factor of the musical environment is the musical art as a philosophical category of culture which influences the inner spiritual life of people, as a psychological necessity of the nation, indicator of social maturity, synthetizer of artistic experience.

Thus, the regional direction of investigations of Ukrainian musicology at the present day stage is characterized by cognition of forms of music life of a small town, attracts researchers' attention by idiosyncratic manifestations of folk and professional creativeness in it, which organically and harmoniously fits in the all-national space of Ukraine, European and world musical culture.

Key words: the regional issue, culturology, musical study, musical local study, musical environment.

УДК 323.15(477) : 316.723(045)

Кди́рова Інеш Осербаївна
заслужена артистка України, доцент

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Стаття висвітлює процес національно-культурного відродження етносів України; визначає основні аспекти етнічної культури. Автор уточнює поняття етнічної самоідентифікації, визначає основні чинники об'єднання етнічних груп на шляху до розвитку національної самобутності, аналізує культурну та соціальну діяльність громадських організацій національних меншин, що виникли і функціонують в регіонах України.

Ключові слова: етнічна культура, національна самоідентифікація, відродження національних меншин, національна єдність.

Сучасне українське суспільство визначається як полікультурне. У ньому порівняно помітний та стійкий розвиток отримала більшість етнічних культур. Поліетнічний характер нашого суспільства проявляється в тому, що різні етнічні культури не просто існують, а розвиваються в межах різноманітних культурних практик, спираючись на законодавчу підтримку з боку держави.

Багатокультурність ґрунтується на офіційному юридичному визнанні рівноправ'я культур всіх етнічних груп, які проживають на території України. Формуючи сучасне українське суспільство, ми шукаємо оптимального поєднання в національному масштабі таких соціально-політичних і культурних складових, як досягнення національної єдності, участь народу в управлінні, включення держави до простору розвинених країн.

Розбудова цивілізованої держави завжди супроводжується процесом національної самоідентифікації, етнічним відродженням, зростанням інтересу до етнічної історії та культури. Гармонічне існування багатонаціональних держав, як відомо, можливе лише у суспільстві, що має високу культуру. А високий рівень культури досягається, зокрема, за рахунок збереження системи національних традицій та мистецтва. Під національними ми розуміємо традиції не лише українців як титульного етносу, а й традиції представників інших національностей, що населяють Україну.

Процес відродження національних культур є дуже важливим тому, що через взаємне пізнання співіснуючих національних культур формуються толерантні міжетнічні стосунки, що є надійним фундаментом національної єдності.

Складність та багатоаспектність проблеми відродження національних меншин зумовлюють чималий інтерес до неї з боку науковців, оскільки етнічний ренесанс – складне та багатокомпонентне явище.

Актуальні проблеми нинішнього етапу розвитку багатонаціонального українського суспільства розглядаються у ґрунтовних працях провідних науковців В. Андрущенка, О. Ануфрієва, В. Антоценка, В. Бебика, М. Головатого, В. Горбатенка, В. Євтуха, В. Кременя, І. Кураса, О. Майбороди, В. Ребкала, О. Сагана, В. Трощинського, М. Шульги.

Українська етнополітична і суміжна проблематика збагатилася захищеними докторськими дисертаціями О. Антонюка, В. Вівчарика, В. Ігнатова, І. Онищенко, Т. Рудницької, В. Скуратівського, Л. Шкляра та інших.

Активно ведуться етноісторичні та етнодемографічні дослідження, представлені у монографічних виданнях, що побачили світ останнім часом.

Метою статті є висвітлення процесу національно-культурного відродження етнічних меншин України та аналіз діяльності національно-культурних об'єднань в умовах розбудови української державності.

Предметом дослідження є процес національно-культурного відродження етнічних меншин, культурницька, освітня, соціальна діяльність організацій національних меншин, що виникли і функціонували в регіонах України з 1991 по 2013 роки.

Об'єктом дослідження виступають національні меншини України і їх національно-культурні об'єднання.

Результати дослідження процесу національно-культурного відродження етнічних спільнот на сучасному етапі допоможуть відповідним органам влади проводити виважену етнополітику, спрямовану на формування толерантного клімату в державі та на запобігання міжнаціональній ворожнечі, що стала бідою для багатьох країн сучасного світу.

Для досягнення поставленої мети дослідження необхідно виконати такі завдання:

- визначити поняття "етнічна культура" та "національна самоідентифікація";
- з'ясувати основні напрями діяльності організацій національних меншин;
- визначити роль мистецтва як консолідуючого чинника етнічної культури;
- відобразити процес відродження етнічних спільнот в умовах становлення української державності на основі діяльності організацій національних меншин.

Внаслідок історичних процесів Україна сформувалася як держава з поліетнічним складом населення, що зумовило формування традиційно мирного співіснування та культурної взаємодії між різними етнічними спільнотами.

Кожен етнос становить замкнену цілісну систему, а її функціонування базується на багатьох чинниках. Зокрема, це складові етнічної культури, фактори, що творять етнос як організм соціальний та біологічний, а також фактори, що відповідають за збереження його самосвідомості. Загалом осмислення суспільного розвитку людини і цивілізації не може базуватися в наш час на концепції, в основу якої покладено лише один принцип. Необхідним є глибоке дослідження культури етносу, її структури та складників, оскільки саме в цій площині лежить відповідь на питання про шляхи та напрями розвитку людства [3]. У науково-пізнавальному і прикладному сенсі винятковий інтерес становить процес культурного самовизначення (самоідентифікації) етнічних груп в Україні. Перед етнічною групою стоїть мета посилити те особливе, що вирізняє її з-поміж інших етнічних груп, які проживають на території України. Ці прагнення породили сплеск етнічної активності, що проявилось насамперед у зверненні до традицій, звичаїв, мови, релігійності, набуваючи щораз глобальнішого характеру.

Самоідентифікація має багатоаспектний характер. Вона включає в себе різні сторони соціального буття, досвіду та практичної діяльності людей. Тому зі зміною соціальних, політичних, економічних, культурних умов, змінюється і сутність цього поняття [9].

Культурна самоідентифікація є одним з найважливіших етапів і процесів культурного устрою кожної етнічної групи. Основним етнічним визначником вважається поняття етнічної ідентичності,

тобто усвідомлення людиною своєї приналежності до тієї чи іншої етнічної спільноти, що базується на спільності мови, історичної долі, культури, побуту, традицій, звичаїв, способу господарювання тощо. Люди не просто механічні носії тих чи інших потреб та інтересів, а й психологічні індивідуальності, а це вимагає їхнього групового співіснування. Потреба в ідентифікації пов'язана з тим, що у колективі особистість почуває себе у безпеці та відчуває потребу в самоідентифікації себе з певною етнічною групою, усвідомленні самої себе як невід'ємної частки своєї групи.

Отже, культурна самоідентифікація етнічних груп – це самовизначення, усвідомлення себе з тими культурними рисами (мовою, мистецтвом, символами, ритуалом, одягом, прикрасами тощо), які притаманні лише певній етнічній групі [2].

Право на національно-етнічну самоідентифікацію є одним з головних визначальних прав людини, пов'язаних з її формуванням як особистості, неповторної індивідуальності. Законодавчі гарантії права на громадянську самоорганізацію дають змогу національним меншинам поєднати індивідуальну активність своїх представників з організаційними можливостями для задоволення власних етнокультурних потреб.

Національне відродження торкається передусім духовної сфери життя суспільства, розпочинаючись з самопізнання, з ототожнення себе з представниками якогось окремого етносу, з усвідомлення необхідності краще знати історію свого народу, його мову, культуру, традиції, його місце серед інших народів світу.

Одним з проявів етнічного відродження національних меншин є створення та діяльність національно-культурних організацій, які об'єднують людей з метою здійснення різноманітних заходів, спрямованих на сприяння етнічному відродженню тієї чи іншої меншини. Існування національно-культурних об'єднань дозволяє громадянам, що не належать до титульного етносу, найбільш повно реалізувати право на вивчення своєї етнічної культури, мови, традицій, що за важких економічних умов держава не завжди може забезпечити. Саме через функціонування національно-культурних товариств громадський рух у нинішній час набуває розвитку, поглиблюються процеси відродження етнічної самобутності.

На 1 січня 2013 року в Україні діє близько 1300 об'єднань національних меншин, 39 із них мають всеукраїнський статус. Реально визначилися як національні меншини 38 етносів, тобто утворили свої громадські організації, що представляють і відстоюють перед органами державної влади і місцевого самоврядування права й інтереси своєї національності.

Ми можемо констатувати, що зросла внутрішня солідарність, згуртованість представників національно-культурних товариств, удосконалюється співпраця цих об'єднань з органами виконавчої влади різних рівнів. А у середовищі таких етнічних спільнот, як росіяни, болгар, греки, німці, поляки, румуни, угорці, молдовани, естонці, вірмени, грузини практично завершився період інтенсивного утворення національно-культурних товариств. Процеси їхнього етнокультурного відродження відбуваються інтенсивнішими темпами ніж у інших етносів, що дає змогу зберігати і розвивати їхню самобутність та посилювати вплив на прийняття управлінських рішень. Ці організації репродукують свою етнічну самобутність, тобто володіють внутрішніми резервами для формування досить стійкої етнічної самосвідомості та збереження етнокультурних цінностей [4].

У системі етнічної культури консолідуючим чинником виступає мистецтво. Мистецтво містить в собі конкретне вираження художнього генія, художніх прагнень народу. Воно також обов'язково має відповідний культурно-історичний ґрунт, на якому завдяки зусиллям творців проростають зерна нових надбань і досягнень [5].

Еволюція і трансформація етнічної культури яскраво розкривається у явищах мистецтва і навпаки – мистецтво багато в чому є цементуючою базою культури, етносу в цілому. Особливо це стосується етапу становлення націй і національного мистецтва, в якому процеси формування етнокультурного єдності обумовлені притаманними йому соціально-економічними і соціально-політичними умовами розвитку.

Цінність і показовість етнічного для мистецтва полягає в тому, що воно становить органічну цілісність засвоєних монологів, які прийшли шліфування часом, усе більше набираючи виразності у своїй самородності. Досвід усної народної творчості в широкому спектрі видів і жанрів, що нерідко паралельно йдуть з видами і жанрами професійного мистецтва, найкращим чином підтверджує цю думку. Як правило, звертається увага на спільність естетичних побутово-практичних функцій, особливо у сфері художніх промислів.

У творах декоративно-прикладного мистецтва, в архітектурних способах розкриті характери, почуття, погляди людей і через них – суть громадського життя тієї або іншої історичної епохи та етнічної групи. Твори мистецтва розповідають нам не тільки про спосіб життя, думках, почуттях окремої людини, а й про світогляд, світовідчуття суспільства, його ідеалах.

У нинішній час увага до етносу, етнічних ознак у народонаселенні планети надзвичайно велика, оскільки нових форм набуває рівень міжетнічних відносин. Конфліктні ситуації і спалахи супере-

ностей, що час від часу виникають на міжетнічній основі, змушують людство спільними зусиллями шукати шляхи взаємоприйнятих рішень як локальних, так і глобальних проблем, аби зберегти наявне і створити умови для подальшого примноження цінностей загальнолюдської культури.

Отже, в епіцентрі уваги до етносу, що є фундаментальною клітиною в аналізі таких спільностей, як плем'я, народність, нація, виявився не лише зміст цього поняття, а й діалектичність переходу до більш загальних категорій – міжетнічних, міжнаціональних зв'язків у загальнолюдській єдності [6].

Міжнаціональні відносини, функціонування національно-культурних товариств – сфера надзвичайно делікатна. Відтак висвітлення цієї проблематики у ЗМІ потребує виваженості, дотримання загальноновизнаних норм людської етики, гуманізму, демократичності, поваги до національних мов, культур, традицій, до почуття гідності етнічних спільнот та громадян, які до них належать, достовірності й неупередженості у викладенні фактів.

Європейський вибір, що зробила Україна – це водночас і рух до стандартів реальної демократії, базованої на засадах верховенства права й свобод людини та громадянина, у тому числі представників національних меншин. А тому ефективна реалізація положень Програми діяльності Уряду потребує удосконалення національного законодавства у сфері міжнаціональних відносин та адаптації його положень до міжнародно-правових стандартів ЄС. Зокрема, зараз йдеться про таку модель етнонаціонального розвитку України, котра мала б базуватися на визнанні права українського народу на політичне самовизначення як титульної нації, із забезпеченням найширших прав і свобод представників кожної етнічної групи як повноправних громадян України. Важливе місце має посісти дослідження етнонаціональних процесів в Україні, формування толерантного ставлення громадян один до одного незалежно від етнічної, расової чи релігійної належності, сприяння становленню міжнаціональної злагоди в українському суспільстві.

Аналіз сучасного стану та основних тенденцій розвитку етнонаціональних процесів, зростання їхнього внеску в соціально-політичне, економічне та духовне життя нашого суспільства свідчить про те, що відновлення незалежності Української держави змінило суспільний статус української нації та всіх етнічних спільнот, які проживають на території країни і надало могутній поштовх до їхнього національно-культурного відродження.

Сформована за роки незалежності політико-правова база створила надійне підґрунтя для гармонійного поєднання інтересів усіх етнонаціональних компонентів українського суспільства, рівних умов для їхньої активної участі в державотворчих процесах, забезпечення балансу і потреб розвитку як етнічної більшості, так й етнічних меншин. Позитивним правовим чинником розвитку етнонаціональної сфери є створення умов та надання можливості представникам різних національностей відроджувати, зберігати свою етнічну самобутність, мову й культуру, традиції, звичаї, обряди. Відродження етнонаціонального буття є важливим державотворчим чинником, що дає підстави для консолідації навколо ідеї зміцнення Української демократичної держави усіх громадян, незалежно від їхнього етнічного походження. Адже саме дійова взаємодія української нації та національних меншин сприятиме становленню в Україні громадянського суспільства.

Література

1. Ануфрієв О. М. Взаємодія етнічних культур як підґрунтя розвитку національної свідомості / О. М. Ануфрієв // Наукові записки / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова – К., 2002. – Вип. 10 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. – С.25–29.
2. Ануфрієв О.М. Етнокультура в системі національної культури /Ануфрієв О.М. // Українознавство. – 2002. – № 1-2. – С. 241-242.
3. Андрущенко В. Культура. Ідеологія. Особистість / Андрущенко В., Губернський Л., Михальченко М. – К.,: Знання України, 2002. – 578 с.
4. Кдирова І. О. Музичне мистецтво етнокультурних спільнот в сучасній Україні / І. О. Кдирова // Взаємодія культур і збереження розмаїття форм культурного самовираження в умовах глобалізації: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 28-29 травня 2013р.– К.: НААКККіМ, 2013. – 360 с. – С. 157 – 165.
5. Нікішенко Ю. І. Поняття "етнічна культура" і "традиційна культура" в етнокультурології / Ю. І. Нікішенко // Наукові записки / Національний ун-т "Києво-Могилянська Академія". Теорія та історія культури. – К., 2004. – Т. 24. – С.4–12.
6. Саган О. Аспекти формування і реалізації державної етнонаціональної політики та гармонізація міжнаціональних відносин в умовах європейського вибору України: [про сучасний стан та основні тенденції розвитку етнонаціональних процесів] / О. Саган // Україна – НАТО = Ukraine – NATO. – 2008. – № 2. – С. 41-51.
7. Станкевич М. Народне мистецтво й етносвідомість / Станкевич М. // Наукові записки; Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство. – Тернопіль, 2001. – № 2 (7). – С.85–89.

8. Україна поліетнічна : [інформ.- бібліогр. покажч.] / [Упоряд. : І.Винниченко, Л.Лойко]; Ін-т дослідж. діаспори. – К., 2003. – 107 с.: табл.
9. Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности / Шульга Н. А. – К.: Ін-т соціології НАН України, 1996.

References

1. Anufriiev O. M. Vzaiemodiia etnichnykh kultur yak pidhruntia rozvytku natsionalnoi svidomosti / O. M. Anufriiev // Naukovi zapysky / Natsionalnyi ped. un-t im. M. P. Drahomanova – K., 2002. – Vyp. 10 : Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofiiia. – S.25–29.
2. Anufriiev O.M. Etnokultura v systemi natsionalnoi kultury / Anufriiev O.M. // Ukrainoznavstvo. – 2002. – № 1-2. – S. 241-242.
3. Andrushchenko V. Kultura. Ideolohiia. Osobystist / Andrushchenko V., Hubernskiy L., Mykhalchenko M. – K.,: Znannia Ukrainy, 2002. – 578 s.
4. Kdyrova I. O. Muzychne mystetstvo etnokulturnykh spilnot v suchasni Ukraini / I. O. Kdyrova // Vzaiemodiia kultur i zberezhenia rozmaittia form kulturnoho samovyrazhennia v umovakh hlobalizatsii: Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kyiv, 28-29 travnia 2013 r.– K.: NAKKKiM, 2013. – 360 s. – S. 157 – 165.
5. Nikishenko Yu. I. Poniattia "etnichna kultura" i "tradytsiina kultura" v etnokulturolohii / Yu. I. Nikishenko // Naukovi zapysky / Natsionalnyi un-t "Kyievo-Mohylianska Akademiia". Teoriia ta istoriia kultury. – K., 2004. – T. 24. – S.4–12.
6. Sahan O. Aspekty formuvannia i realizatsii derzhavnoi etnonatsionalnoi polityky ta harmonizatsiia mizhnatsionalnykh vidnosyn v umovakh yevropeiskoho vyboru Ukrainy: [pro suchasnyi stan ta osnovni tendentsii rozvytku etnonatsionalnykh protsesiv] / O. Sahan // Ukraina – NATO = Ukraine – NATO. – 2008. – № 2. – S. 41-51.
7. Stankevych M. Narodne mystetstvo y etnosvidomist / Stankevych M. // Naukovi zapysky; Ternopil'skyi derzh. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ser. Mystetstvoznnavstvo. – Ternopil, 2001. – № 2 (7). – S.85–89.
8. Ukraina polietnichna : [inform.- bibliohr. pokazhch.] / [Uporiad. : I.Vynnychenko, L.Loiko]; In-t doslidzh. diaspory. – K., 2003. – 107 s.: tabl.
9. Shul'ga N. A. Etnicheskaya samoidentifikatsiya lichnosti / Shul'ga N. A. – K.: In-t sotsiologii NAN Ukrainy, 1996.

Кдырова И.О. Национально-культурное возрождение этнических сообществ в независимой Украине

Статья анализирует процесс национально-культурного возрождения этнических сообществ в Украине на современном этапе, определяет аспекты этнической культуры и национальной самоидентификации на пути развития культуры этноса. Автор уточняет понятие самоидентификации, называет основные причины объединения этнических групп, анализирует культурную и социальную деятельность общественных организаций национальных меньшин, функционирующих в регионах Украины.

Ключевые слова: этническая культура, национальная самоидентификация, возрождение национальных меньшин, национальное единство.

Kdyrova I. O. National and cultural renaissance of ethnic associations in independent Ukraine

The article examines the process of national-cultural revival of ethnicity communities in Ukraine at present and defines aspects of ethnic culture and national identity in the development of ethnic culture. The author specifies the concept of ethnic identity, determines the basic factors of association of ethnic groups on a way to development of national originality, analyses cultural and social activity of public organizations of national minorities which arose up and function in the regions of Ukraine.

Modern Ukrainian society is determined as multinational. In him comparatively noticeable and proof development was got by most ethnic cultures. Multinational structure of our society shows up in that different ethnic cultures exist not simply, but develop within the limits of various cultural practices, leaning on legislative support from the side of the state.

Gaining independence Ukrainian state has changed the social status of the Ukrainian nation and of all ethnic communities living in the country. Formed for the years of independence the political framework established a solid foundation for the harmonious combination of the interests of all ethnic the components of the Ukrainian society, equal opportunities for their active participation in the state building process, and to balance the needs of both the ethnic majority and ethnic minorities as [4]. A positive factor in the development of legal ethnic national scope is to create conditions and provide an opportunity for representatives of different nationalities revive, preserve their ethnic identity, language and culture, art, traditions, customs and ceremonies.

The harmonious existence of multinational states is known to be possible only in a society that has a high culture. Building a civilized state is always accompanied by a process of intensification of interethnic relations, which involved Ukrainian, having the status of the titular nation, and representatives of other cultures.

The representatives of all ethnic groups in Ukraine seeking to preserve their ethnic specificity: the native language, culture, art and spirituality.

In the system of ethnic culture consolidating factor is the art. Ethnic, national and universal are its essential basis, reflecting the history and character of the community of people and types of artistic identity [1]. Increased interest to the ethnic culture and the arts – basic realities of the modern period.